

Wiedza o autyzmie wśród studentów psychologii i medycyny

Knowledge about autism among psychology and medical students

Karolina Janikowska*, Paulina Rychlewska**

* Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny Nr 4 w Lublinie

** Absolwentka Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Matematyczno-Przyrodniczych,
Uniwersytet Warszawski

Streszczenie

Autyzm jest zaburzeniem rozwojowym mózgu, które wpływa negatywnie na społeczne interakcje i komunikację, powoduje ograniczone i powtarzalne zachowania, które zwykle dają pierwsze objawy zanim dziecko ukończy trzeci rok życia. Ponadto osoby dotknięte autyzmem mogą posiadać właściwości, które mogą występować niezależnie od diagnozy autyzmu, jak np. niezwykle rzadkie talenty, nietypowe reakcje na bodźce zmysłowe, nietypowe zachowania dotyczące jedzenia i spania, zakłócenie rozwoju lub zaburzenie zdolności motorycznych.

Celem poniższej pracy jest określenie poziomu wiedzy studentów psychologii i medycyny dotyczącej problematyki autyzmu.

Metodyka badań opiera się na przygotowanym przez autorkę kwestionariuszu, zawierającym 17 pytań, odnoszących się do podstawowych cech, symptomów i klasyfikacji zaburzeń ze spektrum autyzmu.

Wyniki wykazały, że wiedza studentów psychologii i medycyny w większości odpowiada wyobrażeniom o autyzmie jakie można uzyskać na podstawie filmów, gdzie poruszane jest to zagadnienie niż z podręczników. Dotyczy to szczególnie zagadnień leczenia farmakologicznego i innych metod terapii. Jednakże studenci właściwie określili częstość występowania tego schorzenia. Bardzo istotny jest fakt, iż błędy rodziców czy brak rodzicielskiej miłości przestały być wskazywane jako przyczyny występowania autyzmu, co było prezentowane we wcześniejszych badaniach i literaturze. Wyniki wskazują na małe zainteresowanie poruszaną tematyką wśród badanych studentów. Nie jest to optymistyczne, ponieważ osoby z tych dwóch grup zawodowych w dużej mierze mają do czynienia z pacjentami z tym schorzeniem. Istnieje więc ciągle konieczność popularyzacji tej problematyki i rozszerzenia wiedzy dotyczącej autyzmu w społeczeństwie.

Summary

Autism is a development disorder of the brain that impairs social interaction and communication, and causes restricted and repetitive behaviour, the first symptoms of which appear before a child is three years old. Moreover autistic individuals may have characteristics that are independent of the diagnosis, but that can affect the individual or the family such as: extraordinarily rare talents (autistic savants), unusual responses to sensory stimuli, atypical eating and sleeping behaviour or distorted development of motor skills.

The aim of the study was to estimate the knowledge about autism among medical and psychology students from Polish universities.

The study was carried out with use of anonymous surveys consisting of problem questions (multiple-choice and open-end questions), and additional questions about personal demographic data.

The results showed that both psychology and medical students derive more of their knowledge about autism from movies than from textbooks, especially in the field of pharmacological treatment and physiotherapeutic systems. However students correctly pointed the frequency of this disorder. It is also very important that students did not point the mistakes of parents or lack of parental love as the cause of autism, that had been presented in previous studies and literature. The results showed the lack of interest in autism. It is not optimistic, because these two groups of professionals most often deal with problems of autism. There is still great need of popularization of knowledge of this development disorder of brain among all the students of medicine and psychology in Poland.

Słowa kluczowe: autyzm, studenci medycyny, studenci psychologii, poziom wiedzy

Keywords: autism, medical students, psychology students, level of knowledge

Pomimo iż od pierwszego opisu symptomów autyzmu wczesnodziecięcego przez Kanner'a [1] minęło niemal 65 lat, do dziś zaburzenie to pozostaje jednym z najbardziej tajemniczych. Wciąż prowadzone są badania, a media co pewien czas przynoszą nowe doniesienia dotyczące mechani-

zmów jego powstawania i innowacyjnych sposobów leczenia. Nie przekłada się to jednak w pełni na oczekiwane rezultaty terapii.

W ciągu ostatnich kilku lat niewątpliwie wzrosło zainteresowanie tematyką autyzmu. Pojawiły się setki publikacji, a rok 2007 został ogłoszony

szony rokiem osób z Zespołem Aspergera - zaburzeniem uważanym przez wielu specjalistów za łagodną formę autyzmu. Rozpowszechnieniu wiedzy z tej dziedziny służą niewątpliwie również imprezy typu „Tydzień Autyzmu”. Mimo wszystko nie sposób jednak oprzeć się wrażeniu, iż społeczeństwu wciąż brakuje informacji na ten temat. Bywa, że nawet specjaliści z dziedziny psychologii, medycyny czy pedagogiki specjalnej mają okrojone wiadomości dotyczące autyzmu. Być może częściową winą za te zaniedbania można obarczyć akademickie programy nauczania, w których zaburzenie to, generalnie, stanowi tylko margines wiedzy przekazywanej studentom, na ogół jedynie podczas innych zajęć, jako poboczny wątek wpleciony w zagadnienie kontaktów społecznych, empatii, czy zaburzeń z zakresu rozwoju językowego czy rozwoju dziecka. Powyższą teorię potwierdzają przeprowadzone jeszcze w latach 90. badania, m.in. Miłkowskiej, Łęczyckiej czy Pisuli [2,3,4], które pokazują, iż tylko nieliczni (niecałe 30% badanych) nauczyciele, uczniowie szkół pielęgniarских i lekarze mają jakąkolwiek wiedzę dotyczącą autyzmu, wykraczającą ponad wybiórcze, ogólne i jedynie teoretyczne informacje.

Cel badania

Celem badania zaprezentowanego w tej pracy była próba ustalenia poziomu wiedzy dotyczącej autyzmu wśród studentów psychologii i medycyny (a więc osób, które w przyszłości mogą bezpośrednio stykać się z problematyką autyzmu), jak i porównanie tych dwóch grup między sobą w zakresie posiadanej wiedzy i informacji w tym zakresie.

Metoda

Badanie zrealizowane zostało metodą kwestionariuszową wśród losowo wybranych studentów podczas przerw między zajęciami lub po zajęciach, przez każdą osobę indywidualnie, bez użycia jakichkolwiek pomocy naukowych.

Osoby badane

W przeprowadzonym przeze mnie badaniu, którego wyniki przedstawiono w niniejszej pracy udział wzięło 387 osób-studentów medycyny z Akademii Medycznej z Warszawy oraz Lublina i psychologii z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Uniwersytetu Księdza Stefan Wyszyńskiego w Warszawie. Zadbano o to, by z każdej uczelni, z każdego poziomu nauczania w badaniu wzięła udział podobna liczba, tj. ok. 20, studentów. Większość stanowiły kobiety-blisko 72% ankietowanych studentów medycyny i niemal 85% spośród studentów psychologii. Średnia wieku badanych z AM wynosiła 22 lata, zaś z uniwersy-

tetów-21 (różnica ta wynika przede wszystkim z 6-letniego toku nauki w AM).

Narzędzie badawcze

W celu przeprowadzenia badania został przygotowany kwestionariusz zawierający 17 pytań. Proszono o udzielenie odpowiedzi dotyczących zarówno przyczyn autyzmu (część ta miała charakter testu wielokrotnego wyboru), jak i metod jego leczenia (proszono osoby badane o wymienienie ich). Ankietowanych zachęcono także do oceny stanu wiedzy społeczeństwa dotyczącej zaburzeń autystycznych.

Przebieg badania

Badanie Kwestionariuszem wiedzy o autyzmie przeprowadzone zostało w okresie wiosennym, w podobnym terminie na każdej z wyżej wymienionych uczelni, podczas przerw pomiędzy zajęciami. Udział w badaniu miał charakter dobrowolny.

Wyniki

Badani dostrzegali przyczyny autyzmu głównie w zaburzeniach neurobiologicznych (odpowiedź tę wskazało 52,9% studentów medycyny oraz 43,2% studentów psychologii) oraz genetycznych (odpowiednio 57,1% przyszłych medyków i 78,4% psychologów). Przy czym 28,6% studentów medycyny i 48,9% studentów psychologii uważało, iż musi dojść do uszkodzenia kilku genów, by autyzm miał szansę zaistnieć, dalsze 39,0% studentów AM i 48% studentów jednego z kierunków humanistycznych uważało, iż w kwestionariuszu brak prawidłowej odpowiedzi. Tylko nieliczni opowiedzieli się za uszkodzeniem genu występującego na którymś z podanych w ankiecie chromosomów, tj.: 4, 7, 13, 21.

Ponadto wielu ankietowanych wskazywało na komplikację podczas ciąży i porodu (17% studentów medycyny i 32,8% studentów psychologii), szczepionki skrzyżowane (odpowiednio 13,6% i 5,6%) oraz na wczesną intoksykację (17% studentów AM oraz 13,6% studentów uniwersytetów) jako źródła omawianej jednostki chorobowej. Pocieszające jest, iż znacznie mniej niż w poprzednich badaniach [2,3,4,5] respondentów wskazywało na błędy wychowawcze rodziców (0,8% zdobywających wiedzę na Akademii Medycznych oraz 5,6% studiujących psychologię) czy też brak miłości rodzicielskiej (odpowiednio 2,3% i 5,6%) jako czynniki mogące w konsekwencji doprowadzić do rozwoju autyzmu. Niewiele osób (5,4% studentów wydziału lekarskiego i 3,2% przyszłych psychologów) upatrywało przyczyn omawianego zaburzenia w zatruciu pokarmowym.

W pytaniu, w którym poproszono osoby badane o wskazanie mikroorganizmu mogącego być

odpowiedzialnym za wywołanie autyzmu, 20% studentów psychologii i 2,3% studentów kierunku lekarskiego wskazało *Candida albicans* (grzyb odpowiedzialny za wywołanie drożdżycy-kandydozy). Dalsze 15,2% spośród tych pierwszych i 8,8% spośród studentów medycyny uznało, iż winą należy obarczyć *Staphylococcus Aureus* (gronkowca złocistego, odpowiedzialnego za zakażenia ropne skóry, tkanek podskórnych oraz tkanek miękkich, jak i zakażenia układowe). *Mumps virus* (wirus nagminnego zapalenia ślinianek przyusznych-popularnej choroby zakaźnej-„świnki”) został wskazany przez 20% studentów AM i 4,8% studentów uniwersytetów, zaś *Borrelia recurrentis* (bakterię odpowiedzialną za dur powrotny) za winowajcę uznało 5% studentów medycyny i 11,2% studentów psychologii.

Na pytanie o czas występowania pierwszych symptomów mogących zwiastować autyzm, 58,3% studentów medycyny i 26,4% studentów psychologii wskazało okres pomiędzy 13 a 24 miesiącem życia dziecka, 11,6% tych pierwszych oraz 15,2% drugich opowiedziało się za okresem między 18 a 36 miesiącem, a odpowiednio 7,3% i 12,8% wskazało na wiek 20-36 miesięcy. Ponadto 1,5% studentów kierunku medycznego oraz 5,6% kierunku humanistycznego twierdziło, iż objawów można doszukiwać się na ogół między 6 a 12 miesiącem życia, a dalsze 7,8% spośród studentów AM i 7,2% studiujących na uniwersytetach uważała, że prace tę należy podjąć po ukończeniu przez dziecko 3 lat. Pozostali uznali, iż ciężko w tym zakresie wskazać jakieś prawidłowości.

Osoby badane zapytane o zasadnicze symptomy autyzmu wskazywały najczęściej na zaburzenia w sferze zdolności społecznych - 88% studentów AM i 90,4% zdobywających wiedzę na uniwersytetach. Znacznie mniej, aczkolwiek także znaczny procent respondentów, za objawy autyzmu uznał autoagresję (40,2% przyszłych lekarzy oraz 30,4% przyszłych psychologów), nadwrażliwość sensoryczną (odpowiednio 44,4% oraz 43,2%), posiadanie przez osoby chore ograniczonych zainteresowań (40,2% studentów medycyny i 36,0% studentów psychologii), sztywność w zachowaniu (odpowiednio 25,5% i 56,0%). Wielu (ponad 40% respondentów niezależnie od uczelni) sądziło również, iż dzieci dotknięte autyzmem nie mówią, a dalsze kilkanaście procent (11,2% przyszłych lekarzy i 21,6% przyszłych psychologów) uważa, iż symptomem autyzmu jest zjawisko echolalii.

Znacznie rzadziej ankietowani wskazywali na korelaty czysto organiczne, tj. nieprawidłowy rozwój ruchowy (wariant ten wybrało 20,1% studentów AM i 28,0% studentów uniwersytetów), zmiany w zapisie EEG (odpowiednio 17,8%

i 16%). Niektórzy (13,9% studentów medycyny i 15,2% studentów psychologii) dostrzegali wśród zasadniczych objawów autyzmu różnego typu zaburzenia snu i odżywiania.

Jeśli chodzi natomiast o zjawiska często powiązane z autyzmem 55,2% studentów medycyny oraz 47,2% studentów psychologii wskazało sawantyzm. Znaczny procent (45,6%) uczniów uniwersytetów dostrzegała także znaczącą korelację między autyzmem a niepełnosprawnością umysłową. Studiujący w AM dostrzegali tę zależność w znacznie mniejszym stopniu - tylko 23,2% spośród nich wskazało ją jako istotną. Pozostałe możliwe do wyboru odpowiedzi nie cieszyły się taką popularnością. Zjawiska takie jak epilepsja, leworęczność wskazało tylko kilkanaście procent badanych, pozostałe (tj. nadwaga, wrodzona cytomegalia bądź różyczka, zespół kruchego X, Zespół Downa, hipomelaneza Ito, noworodkowe zarażenie opryszczką, zwiększone wydalenie kwasu moczowego) nie przekroczyły 10% wskazań (na ogół 4-6%).

Zapytani o częstość występowania autyzmu w populacji, studenci medycyny uważali w większości (69,5%), iż dotyczy on 1 na 10 000 osób, studenci psychologii zaś wskazywali natomiast najczęściej (34,4%) na odpowiedź mówiącą, że na schorzenie to cierpi 5 spośród 10 000 ludzi, aczkolwiek nie brakowało także osób podzielających opinię rówieśników z AM (25,6%). 71% studentów medycyny i 56% studentów psychologii sądziło, iż zaburzenie to występuje wśród wszystkich ras ludzkich, a około 5% niezależnie od uczelni, iż dotyczy ono tylko rasy białej. 61% przyszłych lekarzy i 42,4% osób marzących o wykonywaniu zawodu psychologa wskazało na częstsze występowanie autyzmu pośród płci męskiej, z czego ok. 38% niezależnie od uczelni nie wskazało w jakiej proporcji przedstawia się ta zachorowalność w stosunku do drugiej płci. Ze wskazanych możliwości pośród studentów AM dominowały odpowiedzi 1:3 (10,0%) oraz 1:4 (10,8%), wśród studentów psychologii zaś 1:4 (1,6%). Pojawiły się także inne warianty, tj.: 1:5 (0,8% wskazań na każdej z uczelni, proporcja ta zarazem posiadała największy mianownik spośród deklarowanych przez ankietowanych) oraz możliwość jednakowej częstości występowania schorzenia u obu płci (10,4% studentów medycyny i 20% studentów psychologii).

W kwestii inteligencji osób dotkniętych omawianym zaburzeniem rozwoju dominowała odpowiedź 80-100 IQ, którą wybrało 38,6% osób uczących się na AM i 36,8% studiujących na uniwersytetach. Dalsze 20% (niezależnie od kierunku studiów) wskazało przedział 50-70 IQ, a 31,3% przyszłych medyków i 13,6% przyszłych psychologów zakresiło wariant >120 IQ. Dodatko-

wo wśród studentów psychologii dość często (12%) sądzono, iż istnieje inny wariant prawidłowej odpowiedzi, nie uwzględniony w kwestionariuszu. Wśród studentów medycyny zależność ta nie była tak widoczna (tylko 3,5% wskazań). Przy czym (niezależnie od kierunku) osoby badane poproszone o napisanie własnej odpowiedzi wpisywały problem z wykonaniem badania, a więc i określeniem poziomu IQ (ok.17%) u osób dotkniętych autyzmem bądź też uważały, że poziom inteligencji u dotkniętych tym schorzeniem jest w granicy normy (ok. 26%) Pozostałe warianty uzyskały jedynie pojedyncze wskazania, tak samo jak sporadycznie dopisywana odpowiedź, iż poziom inteligencji dotkniętych omawianym schorzeniem jest wyższy od przeciętnego.

Jeśli chodzi zaś o metody terapii stosowane w leczeniu autyzmu, 67,2% studentów AM i 75,2% studentów psychologii nie wymieniło ani jednej. Dalszych 9,7% spośród tych pierwszych i 4,0% spośród drugich wskazało na farmakoterapię. Wśród studentów psychologii względnie popularne okazały się także: metody behawioralne (5,6%), hipoterapia (4,8%), muzykoterapia (4,8%) oraz integracja sensoryczna (2,4%). Studenci kierunku lekarskiego deklarowali również, obok hipoterapii (5,8%), psychoterapię (14,3%) jako sposób leczenia autyzmu.

Na pytanie o środki wspomagające leczenie autyzmu rozkład głosów osób badanych przedstawia tab. 1.

Tab.1. Środki do leczenia (wspomagania leczenia autyzmu) wskazane przez studentów objętych badaniem

Środek	Studenci medycyny	Studenci psychologii
inhibitory wychwyty serotoniny	13,1%	16,8%
sekretyna	2,3%	4,8%
dieta bezglutenowa	10,8%	17,6%
dieta bezmleczna	5,0%	7,2%
witamina B6	7,3%	18,4%
karbamazepina	5,0%	4,8%
klonidyna	8,5%	7,2%
fluoksetyna	6,2%	4,8%
amfetamina	8,1%	4,0%

Wśród studentów zapytanych o jednostki chorobowe, które wchodzi w skład całościowych zaburzeń rozwoju, według klasyfikacji ICD-10 [6], zdecydowana większość badanych wskazała zespół Aspergera (26,3% studentów medycyny i 57,6% studentów psychologii) oraz psychopatię autystyczną (odpowiednio 50,0% i 25,6%). Powyżej 10% wskazań w obu grupach badanych uzyskał jeszcze zespół Retta (odpowiednio 14,7% i 10,4%),

mutyzm wybiórczy (11,6% i 13,6%). Pozostałe jednostki chorobowe, tj.: zespół Hellera, zespół Kannera, jak i psychoza symbiotyczna uzyskały tylko pojedyncze wskazania.

Na prośbę oceny wiedzy w społeczeństwie 90,8% studentów medycyny określiło ją jako małą lub raczej małą. Podobnej oceny dokonało 48,0% studiujących psychologię. Natomiast za dużą lub raczej dużą uznało ją jedynie 1,6% przyszłych lekarzy i 12,0% przyszłych psychologów.

Podobnie zresztą osoby badane oceniły znajomość omawianej problematyki wśród studentów własnych wydziałów. Na uczelniach medycznych za dużą wiedzę wykazywaną przez swoich kolegów opowiedziało się tylko 2,3% badanych, zaś 92,7% uznało ją za małą. Warto przy tym zauważyć, iż 79,2% studentów uznała, że nie ma ochoty, by w jakikolwiek sposób zająć się problematyką autyzmu po studiach, a tylko 6,6% deklaroowało, że chce zająć się tą problematyką (większość, bo aż 40,2% z nich pragnie poszerzyć swoją wiedzę teoretyczną, 1,9% pracować z osobami dotkniętymi zaburzeniami ze spektrum autyzmu, reszta natomiast jeszcze nie sprecyzowała swoich planów).

Wśród studentów psychologii panowało natomiast przekonanie, iż ciężko ocenić wiedzę współstudiujących (35,2%). 7,2% oceniło jej poziom na duży, a 49,6% na mały. 60,0% deklaroowało brak chęci zgłębiania wiedzy w tym kierunku, a 15,2% uwzględniało to w swoich planach, przy czym: 30,4% pragnęło poszerzyć swoją wiedzę teoretyczną, 16,0% pracować z osobami cierpiącymi na autyzm, a 2,4% pracować w szkole specjalnej.

Dyskusja

Przedstawione wyniki ukazują autyzm, jaki znamy z filmów o tej tematyce bądź ogólnych wyobrażeń dotyczących chorób psychicznych oraz zaburzeń rozwoju dziecka. Wielu badanych osoba dotknięta tym schorzeniem kojarzy się jako geniusz o ograniczonych kontaktach ze światem społecznym.

Dość trafnie osoby badane określiły częstość występowania autyzmu (zbliżoną u wszystkich ras ludzkich i częstszą u chłopców). Nieco zaniżyły natomiast inteligencję cierpiących na omawiane zaburzenie oraz wiek ujawnienia się pierwszych jego symptomów. Wiele wplotły też do samych objawów autyzmu prawidłowości ogólnych, występujących z podobnym natężeniem w innych chorobach psychicznych bądź znajdujących swoje miejsce w dość ogólnikowych popularnych wyobrażeniach o nich, jak na przykład autoagresja, nieprawidłowości ruchowe, brak mowy (por. [6,7]).

Najgorzej poradzi sobie ankietowani z korelatami medycznymi i organicznymi autyzmu

oraz z metodami jego leczenia. Warto zauważyć, że nawet jeśli pisano o farmakoterapii, nie potrafiono trafnie wskazać środków leczenia. Podobnie było z uznaniem za jeden z podstawowych czynników genów, bez umiejętności wskazania, o jaki gen właściwie chodzi. Potwierdzać może to hipotezę, iż osoby badane wpasowały autyzm w ogólne ramy czynników uznanych za współwystępujące bądź odpowiadające za większość spośród obecnie znanych chorób psychicznych. Pociągający jest jednak fakt, iż studenci odeszli od wizji prezentowanej w wynikach uprzednio prowadzonych badań, jakoby to zimni, nieczuli, pozbawieni miłości do dziecka rodzice upośledzali je [3,4,5].

Nie napawa szczególnym optymizmem oceniane jako małe zainteresowanie samych studentów problematyką autyzmu i tak niewielki odsetek osób chcących w ogóle zgłębić jakkolwiek wiedzę dotyczącą tej problematyki. Pamiętać bowiem należy, iż właśnie z grona przedstawicieli tych dwóch kierunków studiów w dużej mierze rekrutować się będą przyszli specjaliści w zakresie diagnozowania i leczenia patologii rozwoju.

Wyniki badania wskazują na potrzebę popularyzacji wiedzy dotyczącej autyzmu wśród stu-

dentów psychologii i akademii medycznych. Dotyczy to przede wszystkim przyczyn zaburzeń i najnowszych odkryć z zakresu genetyki, psychiatrii czy psychologii klinicznej w odniesieniu do tego wciąż nie poznanego do końca, zaburzenia.

Piśmiennictwo

1. Kanner L. Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*, 1943; 2: 217-250.
2. Miłkowska G. Autyzm znany czy nieznan. *Szkola specjalna*, 1990; 2(3): 83-89.
3. Łęczycka J. Stan wiedzy o autyzmie-w badaniach empirycznych. W: Dykcik W. red., *Autyzm, kontrowersje i wyzwania*. Poznań; Wydawnictwo Eruditus: 1994, s. 209-216.
4. Pisula E. Wiedza o autyzmie. Część I: Studenci. *Dziecko Autystyczne*, 1998; (2): 6-9.
5. Pisula E., Rola J. Wiedza o autyzmie. Część II: Nauczyciele. *Dziecko Autystyczne*, 1998; 6(2): 10-15.
6. Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10. *Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”*: 1998.
7. American Psychiatric Association *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-IV*. Washington; DC: APA: 1994.

Adres do korespondencji

janikowska@gmail.com